TEMATÍNSKE VRCHY

ÚZEMIE EURÓPSKEHO VÝZNAMU

op | žp

EURÓPSKA ÚNIA

Investícia do Vašej budúcnosti

Publikácia bola vydaná v rámci projektu
„Vypracovanie programov starostlivosti o vybrané chránené
územia zahrnuté v sústave NATURA 2000“, ktorý je
spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja
v rámci Operačného programu Životné prostredie

NATURA 2000 je názov sústavy chránených území členských krajín Európskej únie. Hlavným cieľom je zachovanie európskeho prírodného bohatstva - najvzácnejších a najohrozenejších rastlinných a živočíšnych druhov a ich biotopov[1] na území štátov EÚ.
Sústavu NATURA 2000 tvoria **chránené vtáčie územia** vyhlasované s cieľom ochrany vtáctva a **osobitné územia ochrany** (vyhlasované na základe smernice o biotopoch) s cieľom ochrany ostatných vzácnych a ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov a ich biotopov.
O zaradení územia do sústavy NATURA 2000 rozhoduje Európska komisia, ktorá vyberá územie z predložených návrhov jednotlivých členských krajín.

ÚZEMIE EURÓPSKEHO VÝZNAMU

TEMATÍNSKE VRCHY

Identifikačný kód územia: SKUEV0380
Nadmorská výška: 215 – 684 m n.m.
Rozloha: 2471,27 ha
Kraj: Trenčiansky
Okres: Nové Mesto nad Váhom

[1] *prírodný životný priestor charakterizovaný určitými vonkajšími podmienkami a súborom v ňom žijúcich organizmov (rastlín a živočíchov)*

PRÍRODNÉ POMERY

Pôvodnými porastami sú teplomilné dubiny

Územie európskeho významu (ÚEV) Tematínske vrchy leží v strednej časti Považského Inovca medzi Novým Mestom nad Váhom a Piešťanmi. Je súčasťou Inoveckého predhoria, ktoré nadväzuje na hlavný hrebeň budovaný predovšetkým svormi a rulami.

Na geologickej stavbe tohoto neveľkého územia (cca 10 km dlhé a 6-7 km široké) sa podieľajú karbonáty, hlavne dolomity, v menšej miere vápence. Predovšetkým dolomity vystupujú na mnohých miestach úplne na povrch (tzv. kulisy, dažďové rony), ale povrchové i podzemné krasové javy sú tu vzácne (Modrovská jaskyňa). Na karbonátovom podloží sa tu vyvinuli zväčša len plytké skeletnaté pôdy, najmä rendziny, iba miestami vznikli aj hlbšie pôdy na sprašiach alebo ílovito-hlinité pôdy. Celá karbonatická kryha je odvodňovaná podzemnými vodami (bariérový prameň pri obci Lúka).

Na formovaní xerotermných spoločenstiev Tematínskych vrchov sa okrem pôdnoklimatických pomerov výrazne podieľa aj orientácia svahov – najextrémnejšie biotopy sa vyvinuli na južných svahoch tvorených drobivým dolomitom. Pri prenikaní teplomilných prvkov zohrávalo i zohráva významnú úlohu údolie Váhu plynule nadväzujúce na Inovecké predhorie. Až po tzv. Beckovskú bránu je tento migračný koridor súčasťou Panónskej panvy. Z historického hľadiska sa na procese aridizácie Tematínskych vrchov a expanzii teplo a suchomilných spoločenstiev významne podieľal človek – podstatná časť lesov tu bola odstránená v období tureckých vojen (nadmerný výrub, pastva v lesoch).

Napriek výraznému preniknutiu teplomilných spoločenstiev do Tematínskych vrchov sa tu zachovali vo vyšších polohách a na severne orientovaných svahoch aj pôvodné horské karpatské spoločenstvá, takže v území nachádzame pestrú mozaiku lesných i nelesných spoločenstiev, počnúc pôvodnými, až po antropogénne podmienené. Potenciálnu pri-

Nepôvodné borovicové porasty kontrastujú s okolitými listnatými lesmi

rodzenú vegetáciu územia predstavujú dubovo-hrabové lesy karpatské a ostrovčekmi dubovo-cerových lesov a dubových xerotermofilných lesov. Vo vyšších polohách dominujú bukové lesy vápnomilné a podhorské bukové lesy kvetnaté (Kňaží vrch), na malých plochách – skalnatých hrebeňoch sa vyvinuli sutinové lipovo-javorové lesy (Javorníček). V dôsledku odlesnenia sa výrazne rozšírili xerotermné trávovo-bylinné spoločenstvá, ktorých rozmiestnenie závisí hlavne od orientácie svahov a kvality substrátu.

Čo sa týka kveteny, medzi významné teplomilné floristické prvky Tematínskych vrchov patria napríklad rumenica Visianiho (*Onosma visianii*), klinček včasný Lumnitzerov (*Dianthus praecox subsp. lumnitzerii*), hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*), jasenec biely (*Dictamnus albus*), divozel tmavočervený (*Verbascum phoeniceum*), karpatské druhy tu reprezentujú napríklad ostrevka vápnomilná (*Sesleria albicans*), poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), zerva hlavičkatá (*Phyteuma orbiculare*) či mesačnica trváca (*Lunaria rediviva*). Jedinú izolovanú lokalitu v rámci Slovenska tu má ostrica alpínska (*Carex haleriana*). Významným prealpínskym prvkom je lykovec voňavý (*Daphne cneorum*). Z množstva vstavačovitých (*Orchidaceae*) patria k najvzácnejším červenohlav ihlanovitý (*Anacamptis pyramidalis*), známy z dvoch lokalít (Válovňa a pasienky nad obcou Lúka) a modruška pošvatá (*Limodorum abortivum*). Tematínske vrchy predstavujú aj „locus classicus“ – miesto pôvodného opisu, dvoch rastlinných druhov. V prvej polovici 19. storočia z Tematína popísal Rochel chudôbku drsnoplodú (*Draba lasiocarpa* ROCH.) a v roku 1931 Domin z Kňažieho vrchu nevädzník hlaváčovitý tematínsky (*Colymbada scabiosa var. tematinensis* DOMIN/DOST.).

Sedlovka bronzová
(Ephippiger ephippiger)

Askalafus škvnitokrídly
(Libelloides macaronius)

Červenohlav ihlancovitý
(Anacamptis pyramidalis)

Fauna tejto časti Považského Inovca je preskúmaná slabšie než kvetena, o viacerých skupinách živočíchov však máme dostatok poznatkov. Z bezstavovcov možno spomenúť napríklad dva kriticky ohrozené druhy slimákov *Vertigo moulinsiana a Trichina filicina*, veľmi vzácna je aj sága stepná – *Saga pedo* a dva druhy veľkých cikád (*Lyristes = Tibicen plebejus a Cicada orni*). Z blanokrídlovcov tu žije veľa vzácnych druhov, napríklad mravec

Camponotus piceus. Najväčšiu pozornosť doteraz sústredili entomológovia na chrobáky a motýle. Zo vzácnych, resp. chránených druhov chrobákov tu žije napríklad fuzáč alpský (*Rosalia alpina*), roháč veľký (*Lucanus cervus*), viničiar čierny (*Lethrus apterus*), z menších druhov drobčík *Staphilinus ophtalmicus, Phytoecia argus* či *Brachysomus slovacicus* – druh známy len zo Slovenska. V Tematínskych vrchoch a v priľahlej nive Váhu bolo zistených okolo dvoch tisíc druhov motýľov, nikde inde u nás neexistuje podobne bohaté územie. Medzi hojné druhy tu patria jasoň chochlačkový (*Parnassius mnemosyne*), vidlochvosty, perlovce a iné. Vzácnejšie sú niektoré druhy lišajov – *Marumba quercus, Hyloicus pinastri*, ohniváčik veľký (*Lycaena dispar*) a mnohé ďalšie. Treba spomenúť aj modráčika slovenského (*Polyommatus slovacus*), ktorý bol popísaný v roku 1997 z xerotermného pasienku pri Lúke. Zriedkavým je tu aj motýľom podobný askalafus škvrnitokrídly (*Libelloides macaronius*). Fauna stavovcov je, až na netopiere, preskúmaná dosť dobre. Obojživelníky i plazy tu majú po sedem zástupcov, k vzácnejším druhom herpetofauny patrí jašterica zelená (*Lacerta viridis*) a užovka stromová (*Zamenis = Elaphe longissimus*). Medzi najvýznamnejšie vtáčie druhy Tematínskych vrchov patrí orol kráľovský (*Aquila heliaca*), výr skalný (*Bubo bubo*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), holub plúžik (*Columba oenas*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*) a ďalšie. Z cicavcov sú tu najpočetnejšie hlodavce, napríklad aj píšik lieskový (*Muscardinus avellanarius*), hmyzožravce i netopiere – netopier obyčajný (*Myotis myotis*), večernica pozdná (*Eptesicus serotinus*). Dobré podmienky tu nachádzajú aj šelmy, ako napríklad jazvec lesný (*Meles meles*).

Ohniváčik veľký (Lycaena dispar)

Rumenica Visianiho (Onosma visianii)

Húsenica lišaja mliečnikového (Celerio euphorbiae)

Drozd čierny (Turdus merula)

Modruška pošvatá (Limodorum abortium)

Extenzívny pasienok s borievkou

Modlivka zelená (Mantis religiosa)

Lykovec voňavý (Daphne cneorum)

Cikáda (Tibicen plebejus)

SVM50 © Úrad geodézie, kartografie a katastra SR, 2000, č.040/010205-AG
Tematické spracovanie © Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica, 2015

177
Holubáci v.
452
hor.
Maliništia
ch. Učňová
Hrádok
Chlm
363
244
Hradište
Dolina
426
Rankové nivy
Hrádocká dolina
Šteineckerova kopanica
Kozol
Hornáková kopanica
Lackova kopanica
Balšanova kopanica
hor.
Pavlusova kopanica
Ihelník
462
Dolný vŕšok
498
Tematín
255
351
564
Bôrovište
219
418
Javorníček
lyž. vleky
Bezovec
743
Hradlová nivka
Kňaží v.
639
242
Bezovec
Šuranova ko
Lúka
Šuhalky
Srnoziar
342
531
487
Nová Lehota
Rovence
503
St. Lehota
236
316
Modrová
Kamienka
426
Dastín
293
Priečna dolina
Hubinská dolina
hor.
Domínova ko
522
chaty
Záskalie
Nový m
Grnica
449
523
495
hor.
Hubina
Kostolný v.
474
569
318
Lovica
Kamenné vráta
Kremenný vrch
chaty
Holý kameň
Jelenie jamy
hor.
Hradište
chaty

OCHRANA ÚZEMIA

Mláďatá orla kráľovského **(***Aquila heliaca***)**

Zaradenie Tematínskych vrchov do Národného zoznamu navrhovaných území európskeho významu je pokračovaním snáh o vyhlásenie chránenej krajinnej oblasti v tejto časti Považského Inovca v 90-tych rokoch minulého storočia.

Z celkovej výmery 2471,27 ha pripadá 233,27 ha na tri maloplošné chránené územia – národné prírodné rezervácie Javorníček (15,06 ha) a Tematínska lesostep (59,67 ha + 7,6 ha ochranné pásmo) a Prírodná rezervácia Kňaží vrch (150,94 ha). Prvé z nich zabezpečuje ochranu nielen xerotermných biotopov, ale aj sutinových lipovo-javorových lesov. Predmetom ochrany ostatných dvoch území sú predovšetkým xerotermné spoločenstvá viazané na teplomilné dubiny a skalné bezlesie. Pripravuje sa rozšírenie NPR Javorníček o xerotermnú dubinu (Válovňa) s bohatou populáciou červenohlavu ihlancovitého. Túto problematiku bude riešiť zonácia ÚEV.

Napriek tomu, že na území ÚEV Tematínske vrchy, s výnimkou maloplošných chránených území, platí druhý stupeň ochrany, ochrana jeho prírodných hodnôt nie je možná bez realizácie špecifických zásahov v území. Tieto vychádzajú z tradičných foriem obhospodarovania tohoto územia a taktiež sú zamerané na revitalizáciu xerotermných biotopov poškodených nevhodnými zásahmi (postupná likvidácia výsadieb nepôvodných druhov drevín).

Stupne ochrany. Podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny je územná ochrana na Slovensku zabezpečovaná prostredníctvom stupňov ochrany. Najmenšie obmedzenia v prospech ochrany prírody predstavuje 1. stupeň (platí na celom území SR), najprísnejší je 5. stupeň (o. i. zahŕňa zákaz pohybu mimo vyznačených turistických chodníkov, zberu plodov a rušenia pokoja v záujme prítomných živočíchov a samozrejme vylučuje hospodársku činnosť). V prípade zónovania územia, jednotlivým zónam zodpovedajú príslušné stupne ochrany (zóna A = 5. stupeň, zóna B = 4. stupeň, zóna C = 3. stupeň, zóna D = 2. stupeň. 1. stupeň nemá pridelenú zónu).

STAROSTLIVOSŤ O ÚZEMIE

Ťažisko starostlivosti o ÚEV Tematínske vrchy sa sústreďuje na potláčanie nevhodne vysadených nepôvodných druhov drevín – predovšetkým borovice čiernej. Zásah bol doteraz vykonaný na ploche približne 25 ha, z toho 15 ha sa nachádza v NPR Tematínska lesostep a PR Kňaží vrch. Monitoring týchto plôch ukázal pozitívne zmeny v zložení rastlinných spoločenstiev. Je potešiteľné, že odstránená borovica čierna nezmladzuje a na jej potláčaní sa podieľajú aj prirodzené činitele (choroby), časť porastov už vyschla, resp. došlo k ich oslabeniu. Väčšie problémy budú s odstránením jaseňa mannového, ktorý po výrube intenzívne zmladzuje.

Likvidácia nepôvodných drevín

Starostlivosť o ÚEV Tematínske vrchy by sa mala v ďalších rokoch riadiť Programom starostlivosti, ktorý bude v dohľadnej dobe pre toto územie spracovaný. Okrem doteraz získaných skúseností sa bude opierať aj o výsledky inventarizačných výskumov a najnovšie poznatky o biológii najviac ohrozených druhov flóry a fauny.

Odhalenie náučného panelu

Realizácia zábran pre obojživelníky

ZOZNAM BIOTOPOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V ÚZEMÍ

TYP BIOTOPU	Kód NATURA 2000 (* prioritné biotopy)
Lesné biotopy	
Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Vápnomilné bukové lesy	9150
Lipovo-javorové sutinové lesy	9180*
Teplomilné submediteránne dubové lesy	91HO*
Prirodzené a poloprirodzené travinno-bylinné biotopy	
Pionierske porasty zväzu Allio-Sedion albi na plytkých karbonátových a bázických substrátoch	6110*
Suché a dealpínske travino-bylinné porasty	6190
Suchomilné travinno-bylinné a krovinové porasty na vápnitom substráte	6210
Subpanónske travinno-bylinné porasty	6240*
Skalné a sutinové biotopy	
Nespevnené karbonátové skalné sutiny v montánnom až kolínnom stupni	8160*

Teplomilné porasty s drieňom

Trávne spoločenstvo s kavyľom

ZOZNAM DRUHOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V ÚZEMÍ

Skupina	**Vedecký názov** (* prioritný druh)
Vyššie rastliny	
poniklec veľkokvetý	*Pulsatilla grandis*
klinček včasný Lumnitzerov	*Dianthus praecox ssp. lumnitzeri**
Mäkkýše	
pimprlík bruškatý	*Vertigo moulinsiana*
Chrobáky	
fuzáč alpský	*Rosalia alpina**
roháč obyčajný	*Lucanus cervus*
Motýle	
spriadač kostihojový	*Euplagia=Callimorpha quadripunctaria**
Obojživelníky	
kunka žltobruchá	*Bombina variegata*
ropucha zelená	*Bufo viridis*
skokan štíhly	*Rana dalmatina*
Plazy	
jašterica zelená	*Lacerta viridis*
užovka stromová	*Elaphe longissima*
užovka hladká	*Coronella austriaca*
Vtáky	
orol kráľovský	*Aquila heliaca*
lelek lesný	*Caprimulgus europaeus*
ďateľ bielochrbtý	*Dendrocopos leucotos*
muchárik červenohrdlý	*Ficedula parva*
Cicavce	
podkovár malý	*Rhinolophus hipposideros*
netopier čierny	*Barbastella barbastellus*
netopier hvizdavý	*Pipistrellus pipistrellus*
netopier fúzatý	*Myotis mystacinus*
netopier hrdzavý	*Nyctalus noctula*
netopier obyčajný	*Myotis myotis*
večernica pozdná	*Eptesicus serotinus*

Užovka stromová (Elaphe longissima)

Poniklec veľkokvetý (Pulsatilla grandis)

Roháč obyčajný (Lucanus cervus)

Jašterica zelená (Lacerta viridis)

KONTAKTNÉ ADRESY

Štátna ochrana prírody SR
Správa CHKO Biele Karpaty
Trenčianska 31, 914 41 Nemšová – Kľúčové
tel./fax 032/6598387
e-mail: chkobk@sopsr.sk
www.sopsr.sk/natura

Autori textov: RNDr. Jozef Májsky, Mgr. Sylva Mertanová, Mgr. Rastislav Hauk

Autori fotografií: © M. Filípek, © J. Májsky, © J. Klváček, © M. Ďurček, © D. Stano, © B. Jakubec

Vydala: © Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica v roku 2015 v rámci projektu „Vypracovanie programov starostlivosti o vybrané chránené územia zahrnuté v sústave NATURA 2000“, ktorý je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Životné prostredie

Náklad: 3000 kusov

ISBN:

Predná strana: Ohniváčik veľký (Lycaena dispar), bizarné tvary dubov na výhrevných stanovištiach, klinček včasný Lumnitzerov (Dianthus praecox subsp. lumnitzerii)

Zadná strana: Hrad Tematín - kultúrno-historická dominanta Tematínskych vrchov